

Ommakeer in Latijns-Amerika?

In 1984 is veel gesproken over het „internationaal herstel” van de wereldeconomie. De economie van de Verenigde Staten heeft zich gedurende het afgelopen jaar voorspoedig ontwikkeld en is uitgekomen op een groeivoet van meer dan zes procent. De Europese economie heeft zich weliswaar laten aantrekken door de Amerikaanse locomotief, maar minder dan men gedacht zou kunnen hebben, gezien de kracht van de motor en het hoge octaangehalte van de brandstof. Tegelijkertijd weten we maar al te goed in welke zeer moeilijke economische omstandigheden het grootste gedeelte van het Afrikaanse continent zich bevindt. Het is daarom interessant te zien hoe Latijns-Amerika – het continent van de internationale schulden – het in economisch opzicht in 1984 heeft gedaan.

In de jaren zeventig ging de economische groei in Latijns-Amerika nog flink door, terwijl de Europese groei reeds stagneerde: de groeivoet in Latijns-Amerika was gemiddeld zes procent per jaar gedurende het decennium tegen nog geen drie procent in Europa. Vanaf 1981 sloeg de wereldcrisis echter ook hard toe in Latijns-Amerika. Nu, vier moeilijke jaren later, is het gemiddelde inkomen per hoofd op hetzelfde niveau als in 1976 en negen procent lager vergeleken met de situatie in 1980. De bewegingen van het bruto nationaal product van de gehele Latijnsamerikaanse regio en van het gemiddelde inkomen per hoofd zijn weergegeven in de tabel. De vrije val die zich na 1980 voordeed, komt daarin duidelijk tot uiting.

Maar 1984 schijnt ook daar een weliswaar kleine, doch niettemin reële opleving te hebben gebracht, bij voorbeeld als men ziet hoe de zware negatieve groei is omgeslagen in een positieve groei van het bruto nationale product van 2,6%. De economische groei is daar, evenals hier, vorig jaar teruggekomen. Maar net zo min als in Europa betekent dat in Latijns-Amerika, dat alle andere indicatoren daarmee ook op groen staan. Bij voorbeeld de stedelijke werkloosheid gaat, ook in 1984, nog steeds omhoog. De lonen gaan omlaag en staan nu op hetzelfde niveau als zo'n tien jaar geleden. De inflatie, die in Europa op dit ogenblik min of meer onder controle is, voert in Latijns-Amerika haar rondedans nog steeds op: het niet gewogen gemiddelde voor de regio was 60% in 1983 en 145% in 1984. Wanneer we de gewogen gemiddelden nemen, zijn de cijfers nog schrikbaar, zoals weergegeven in de tabel, namelijk 130% in 1983 en 175% in 1984.

Tabel. De ontwikkeling van een aantal indicatoren, in procentuele mutaties per jaar, gemiddeld voor geheel Latijns-Amerika

	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Bruto nationale produkt	6,5	5,6	1,7	- 1,0	- 3,1	2,6
BNP per hoofd	3,9	3,1	- 0,7	- 3,3	- 5,3	0,2
Bruto nationale inkomen per hoofd	4,5	3,5	- 2,3	- 5,3	- 5,7	- 0,2
Consumptieprijzen	54,1	56,5	56,8	84,5	130,8	175,4
„Terms of trade” (goederen)	4,1	3,3	- 8,4	- 9,0	- 6,2	0,2

Bron: Economic Commission for Latin America and the Caribbean.

De meest spectaculaire verbetering deed zich voor in de externe sector. Het tekort op de betalingsbalans viel terug van \$ 40 mrd. in 1982 naar \$ 3 mrd. in 1984. Een groot gedeelte van deze verbetering moet op het conto van Brazilië worden geschreven, dat zijn tekort op de betalingsbalans terugbracht van \$ 16,3 mrd. tot \$ 0,5 mrd. Het positieve is vooral hierin gelegen dat deze verbetering in 1984 niet alleen werd bereikt door een beperking van de invoer, doch eveneens door een verhoging van de uitvoer. De externe schuld stond aan het eind van 1984 op \$ 360 mrd., zo'n 5½% meer dan in 1983. Dat is eveneens een verbetering, want de internationale schuld gaat nu veel langzamer omhoog dan in voorgaande jaren. Daarentegen is ook de gemiddelde reële rente die Latijns-Amerika moet betalen op zijn internationale schuld in 1984 verder gestegen. Mede daardoor was de uitvoer van kapitaal (\$ 37,3 mrd.) nog hoger dan in 1983. Voor de derde achtereenvolgende maal effectueerden de Latijnsamerikaanse landen in 1984 een netto kapitaaloverdracht naar de geïndustrialiseerde wereld, ditmaal van een kleine \$ 27 mrd. tegen \$ 30 mrd. in 1983.

In 1984 heeft de Latijnsamerikaanse uitvoer naar de Verenigde Staten een sprong vooruit gemaakt van 20%, dank zij de wisselkoers, de Amerikaanse groei en het tekort op de Amerikaanse handelsbalans van \$ 125 mrd. Een positief oordeel moet ook worden uitgesproken over de schuldenkwesitie. Deze is nog niet onder controle, maar de Latijnsamerikaanse economieën hebben een veel grotere soepelheid aan de dag gelegd dan velen hadden verwacht.

Onder de zwakheden moet worden gerekend de te grote afhankelijkheid van de Verenigde Staten, positief in een jaar als 1984, maar negatief in vele andere perioden en omstandigheden. Het spiegelbeeld hiervan is dat er te weinig impulsen van Europa naar

Latijns-Amerika uitgaan. Ook het renteverloop toont nog zeer vele onzekerheden.

Onder de sterk negatieve factoren die in Latijns-Amerika spelen, moeten de volgende worden genoemd. In de eerste plaats zijn de „terms of trade” nog steeds zeer ongunstig voor Latijns-Amerika, zoals te zien is in de tabel. Dat geldt ook voor zulke zeer belangrijke produkten als koper en suiker. Ten tweede zijn daar de netto kapitaaloverdrachten, waaraan reeds is gerefereerd. Deze negatieve overdrachten verhogen eveneens de inflatoire druk, met de explosieve uitwerking die eveneens is weergegeven in de tabel. Ten derde is er veel particulier kapitaal buitengaats geraakt dat nog geen aanstalten maakt om terug te komen, hoewel lichtpuntjes (bij voorbeeld in Mexico) zijn te constateren.

Ten slotte zal het duidelijk zijn dat de zeer grote aanpassingsprogramma's die de Latijnsamerikaanse landen zich gedurende de afgelopen vier jaar hebben moeten opleggen natuurlijk grote sociale en politieke implicaties hebben gehad. De sociale spanningen zijn opgevoerd, soms tot dichtbij het breekpunt. De politieke consequenties zijn niet altijd negatief geweest in de zin dat er een duidelijke beweging naar democratischer politieke stelsels in Latijns-Amerika valt te constateren.

De situatie in Latijns-Amerika is dus nog steeds moeilijk, maar zeker niet uitzichtloos. Er zijn natuurlijk onzekerheden. In de eerste plaats is er de vraag in hoeverre de zogenaamde internationale opleving zich zal bestendigen. In de tweede plaats is daar de Noordamerikaanse locomotief. Men krijgt de indruk dat Latijnsamerikaanse regeringen de rol van deze locomotief kleiner willen maken. Zij zouden graag een Europese locomotief zien arriveren, maar in het licht van de algemene Europese lethargie van de laatste jaren proberen zij meer en meer een eigen locomotief te maken, bij voorbeeld door meer dingen gezamenlijk te doen, zoals de vergaderingen van Quito, Cartagena en Mar del Plata gedurende 1984 reeds hebben aangetoond. In de derde plaats is er de onzekerheid hoe de Latijnsamerikaanse economieën zich moeten herstructureren in het licht van bij voorbeeld het Zuidoostaziatische geweld. In de vierde plaats is er de meer algemene kwestie van het juiste evenwicht dat weer moet worden gevonden tussen de rol van de particuliere en collectieve sectoren.

Latijns-Amerika heeft zijn ernstigste crisis van de afgelopen vijftig jaar gekend. De herstructurering van zijn economieën en de daarbij behorende aanpassingsprogramma's zijn tot op heden zonder al te grote sociale rampen geschied. Met een beetje geluk komt het continent beter uit deze crisis dan het erin is gegaan, zowel op het politieke als op het economische vlak. Europa zou Latijns-Amerika daarbij moeten helpen en misschien wordt de toelating van Spanje tot de EG hiervan het grote beginsignaal. Er zijn 400 miljoen Latijns-Amerikanen die zich in overgrote meerderheid zeer Westers voelen en graag de invloed van de machtige Noorderbuur zouden willen temperen door het aanhalen van de politieke, culturele en economische banden met Europa.

Dit alles is des te belangrijker nu Latijns-Amerika zich in versneld tempo beweegt van een militaire naar een civiele maatschappij. De ware vrienden van dat turbulente, hartstochtelijke en rijke continent moeten nu opstaan.